№ 16 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 28 **1899** ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 28 № 16

ՔՍԱՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ է պատճառը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Նամակ Գանձակից. Նամակ Ալէքսանդրօպոլի գաւառից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Բեռլինի ժողովը յօգուտ խաղաղութեան. Մի պատկեր Կ. Պօլսի հանդէսներից. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՕՐՍԱ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Հայերէն հին գրականութեան խնդիրներ։

Ի՞ՆՉ Է ՊԱՏՃԱՌԸ

—

Թիֆլիսի Իրաւաբանական ընկերութեան նիստը չը կայացաւ անդամների բացակայութեան պատճառով։ Թիֆլիսի քաղաքային դումայի մի քանի նիստերը չը գումարվեցին նոյն պատճառով։ Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան վերջին նիստին Նախագահը սպասեց անդամներին մինչև $9^1/_2$ ժամը և փակեց նիստը։ Զանազան հիմնարկութիւնների մէջ գործող յանձնաժողովներ չեն կարողանում կանոնաւոր կերպով գործել իրանց անդամների անտարբեր և սառն վերաբերութեան պատճառով։ Ամեն տեղ հանդիպում ենք մի և նոյն երևոյթին, որ արտայայտվում է միատեսակ բնաւորութեամբ։

Ի՞նչն է սակայն այդ սառնութեան և անտարբերութեան պատճառը։ Մի՞թէ գործողների յոգնածութիւնը, մի՞թէ մարդկանց ծուլութիւնը, կամ մի՞թէ այն համոզմունքը՝ թէ կեանքի կարիքները բաւարարութիւն են ստացել և պէտք չը կայ նոր հոգատարութեան։ Կարծում ենք ո՛չ։ Դրանք չեն պատճառները, այլ բոլորովին ուրիշ հանգամանքներ, որոնցից մի քանիսի վրա մենք կանգ կառնենք։

Ամենագլխաւոր աննպաստ հանգամանքներից մէկն այն է, երբ մի հիմնարկութեան գործունէութիւնը այս կամ այն պատճառով մնում է ապարդիւն, երբ ուսումնասիրութեան, հետազօտութեան հետևանքները մնում են դիւանատան սեփականութիւն և չեն ծնում յայտնի փոփոխութիւններ կեանքի մէջ։ Ո՞վ կարող է հետաքրքրել մի գործ, որ պէտք է առանց հետևանքի մնայ. ինչո՞ւ պէտք է քաղաքային ձայնաւորը, իրաւաբանական, գիւղատնտեսական կամ մի ուրիշ ընկերութեան անդամը գործի, երբ նրա գործունէութեան հետևանքը պէտք է մնայ անուշադիր և ոչինչ չարդիւնաբերի։ Դա հիմնական հանգամանքներից մէկն է։

Միւս կարևոր կէտը այն սխալ վերաբերմունքն է դէպի ընտրութիւնները, որ մենք նկատում ենք մեր հասարակական հիմնարկութիւններից շատերի մէջ։ Ընտրութիւնների ժամանակ աշխատում են վարչութեան, խորհրդի կամ յանձնաժողովների մէջ ընտրել ոչ թէ իսկական գործող մարդկանց, այլ այնպիսի անձնաւորութիւններ, որոնք կամ յայտնի դիրք ունեն, կամ ցանկալի են բոլորովին կողմնակի հաշիւների պատճառով։ Այդ հանգամանքի շնորհիւ շատ խորհուրդներ և յանձնաժողովներ միայն թղթի վրա նշանակվում են, իսկ երբեք չեն գումարվում և չեն գործում։ Մատնացոյց լինենք և մի կէտի վրա, որ նոյնպէս կարևոր դեր է կատարում։ Այդ այն ոստիկանական տեսակէտն է, որ սկսում է երևան գալ մեր հիմնարկութիւնների մէջ, որտեղ մարդիկ մոռանում են հիմնարկութեան ոգին և տրամադրութիւնը և մէջտեղ են բերում ոչ հասարակական, ոչ գիտնական պատճառաբանութիւններ, այլ բոլորովին օտար և խորթ անձնական քմահաճութիւններ և հաշիւներ, ցանկանալով դրանց միջոցով ազդել հիմնարկութիւնների մէջ գործողների վրա։

Մենք բաւականանում ենք ցոյց տուած կէտերով, համարելով դրանց առանց այն էլ ծանրակշիռ մեր առաջ դրած տխուր երևոյթը բացատրելու համար։ Մի տեղ՝ գործողը փախչում է հիմնարկութիւնից, չը տեսնելով այնտեղ իր աշխատանքի արդիւնք, միւս տեղ՝ գործող և եռանդուն մարդուն դէն են շպրտում խնամիական և ուրիշ հաշիւների շնորհիւ, երրորդ տեղ՝ գործ են դնում բարոյական ճնշումներ մարդկանց վրա։ Հետևանքը յայտնի է։

Սակայն այդ բոլորը դեռ չէ նշանակում, թէ պէտք է հաշտվել եղած դրութեան հետ և ձեռքերը ծալած նստել։ Գործող մարդիկ պէտք է մաքառեն արգելքների դէմ և մշակեն գործունէութեան եղանակներ։ Դրա համար անհրաժեշտ է, որ նրանք լուրջ կերպով մտածեն, թէ ի՛նչ պէտք է անեն և գործեն միահամուռ ոյժերով։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

—

Մարդասիրութեան, քաղաքակրթութեան անունով այժմ էլ յանցանքներ են գործվում աշխարհի շատ կողմերում։ Եւրոպացին գնում է Աֆրիկա, հողեր է ձեռք բերում, գաղթականութիւններ է հաստատում և պարծենում է, թէ ինքը քաղաքակրթական դեր է կատարում, թէ խաւարի և տգիտութեան մէջ թաղված մարդկութեան վերաբերմամբ ինքը կատարում է մեծագործ երախտաւորի դեր։ Սակայն մեր ժամանակների համար շատ սովորական բան է խաղալ գեղեցիկ բառերով, չահագործել նուիրական հասկացողութիւնները էֆէկտների համար։ Այդ ճարպիկութեան մէջ, ինչպէս յայտնի է՝ շատ վարժ են մանաւանդ գերմանացիները։ Թէ ինչեր է անում գերմանական «աւետարանը», որ գրահակիր նաւերի վրա ուղարկվում է վայրենի երկիրները լուսաւորելու՝ այդ կարելի է իմանալ այն պատմութիւններից, որոնք մի-մի երևան են գալիս եւրոպական գրականութեան մէջ։ Դրանցից մէկն է Աֆրիկայում հիւպատոսական պաշտօն վարած մի գերմանացու գրուածքը, որ կրում է «Աֆրիկեան կախաղանային էտիւդներ» վերնագիրը։ Ցինիկական վերնագիրը կատարելապէս համապատասխանում է բովանդակութեան, որ կախաղանների մի գղուելի տարեգրութիւն է ներկայացնում։ Գերմանացի գաղթականը Աֆրիկայում դժբախտ, վայրենի տեղացիներին կրթում է կախաղանների միջոցով։ Եւ այն էլ ո՜րպիսի նրբութիւններով։ Անցեալ տարի Դամասկոսում Վիլհելմ II յայտարարեց, որ ինքը 300 միլիօն մահմեդականների բարեկամն է։ Բայց տեսէք, թէ գերմանական իշխանութիւնները ինչպէս են վարվում այն մահմեդական տեղացիների հետ, որոնք ապրում են գերմանական Արևելեան Աֆրիկայում։

Սկզբում մահվան պատիժը կատարվում էր՝ մեղաւորին հրացանի բռնելով. բայց շուտով այդ միջոցը թողնվեց թէ այն պատճառով, որ հրացանի փամփուշտները թող արժեն, և թէ աւելի բարձր միտք ունեցող դիտումներով։ Մահմեդականները հաւատում են, որ ամեն մի մուսլիմ, որ ընկնում է անհաւատի գնդակից՝ պիտի դրախտ գնայ, ուստի և շատ ֆանատիկոսների համար ցանկալի վերջ էր համարվում հրացանի բռնվելը։ Ուրիշ բան է կախաղանի վրա խեղդամահ լինելը. այդ դէպքում, մահմեդականի կարծիքով, պղծվում է հոգին, որ պէտք է անմաքուր ճանապարհով դուրս գնայ. այդպիսի հոգին պիտի մի քանի հարիւր տարի այրվի քաւարանի մէջ, որպէս զի յետոյ կարողանայ մարգարէի գիրկը գնալ և դրախտի միւս բնակիչների ընկերը դառնալ...

Եւ ահա եւրոպացին օգուտ է քաղում այդ նախապաշարմունքներից, չահագործում է տգէտ մարդու խաւար միտքը՝ իր նպատակին հասնելու համար։ Կախաղանները գործադրվում են ամեն մի դէպքում. իսկ մի փոքր ի շատէ աչքի ընկնող ապստամբութեան դէպքում սարքում են կատարեալ ներկայացումներ, ահագին խմբեր հանելով կախաղան և հաւաքելով այդ տեսարանին ներկայ լինելու համար մեծ բազմութիւն։ Կախաղանն էլ եւրոպացու ձեռքով կատարելա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

—

Ա. ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ

(Շարունակութիւն)

Ով որ կ'ընթեռնու զՎարս Սեղբեստրոսի, թէպէտ և մի անգամ, չկարէ մոռանալ զսակաւաթող բայց վայելուչ ներբողեան սրբոյ քահանայապետին։ Խորենացի ոչ միայն չի մոռնար զայն, այլ և այն ատրիճանի կը սիրանայ՝ որ իր Վարդապետին, Երանելոյն Մեսրոպայ, մեծագոյն գովեստ կը համարի զՍեղբեստրոսի դրուատիս, ինչպէս բսի վերագոյն, և փոփոխելով ու յաւելլով՝ կը պատշաճեցընէ ի Մեսրոպ զՍեղբեստրոսեանն։ Հայ մատենագիրք հետագայ դարուց, որ Խորենացւոյ բազձանաց համեմատ «ստէպ ստէպ և անյագ առնէին զընթերցումն Պատմութեանց մերոց հայրենեացս» (Գ. ա. 400),—տեսանք զարդիւնս այս «ստէպ ստէպ ընթերցման» առ Փոքր Սոկրատայ,—անտարակոյս ի բերան գիտէին շատ հատուածներ Խորենացւոյ Պատմութեան, մանաւորապէս զներբողն Մեսրոպայ՝ որ իրենց այնչափ գեղեցիկ թուեցած էր որչափ թուեցած էր Խորենացւոյ Սեղբեստրոսեանն։ Կիրակոս Գանձակեցի գովեն կ'ուզէ զՎանական վարդապետ. կը յիշէ զգովութիւն Մեսրոպայ ի Խորենացւոյ, և կը գրէ. «Վարդապետական բանիւ քան զամենեսին որ ի ժամանակին էին՝ գերազանցեալ, ծննդական մտաւք, և յարմար բանիւք». տպ. Մոսկուայի, 1858, երես 127. տպ. Ս. Ղազարու, 1865, երես 113։—Գեւորգել Նշանին պատմիչն յՆրկոտասաներորդ դարու՝ գովեն կ'ուզէ զՀայր Աստուծ. կը յիշէ նմանապէս զգովութիւն Մեսրոպայ ի Խորենացւոյ, և կը գրէ. «Վասն որոյ համբաւ հանճոյական վարուց նորա ել առ հեռաւորս և առ մերձաւորս։ Քանզի էր հասակաւն վայելուչ, տեսլեամբն գեղեցիկ, և մտաւքն ընտրող, բարուքն հանդարտ, վարուք ճգնող, խորհրդովն վեհ, հաւատովն ուղղափառ, յուսովն կատարեալ, սիրովն անկեղծաւոր, մարմնովն կորովի, հոգւովն առոյգ և խոնարհ, և սրտիւն սուրբ [1])։ Սա անցուցանէր զամենեքումբք որ յաւուրս նորա էին սուրբք և առաքինիք». տես Հ. Ղևոնդ Վ. Ալիշան, Այրարատ, երեսք 52 բ—53 ա։—Թչուառականն Փոքր Սոկրատ, որ թուի թէ մանաւոր ջերմեռանդութեամբ կը մեծարէր զՑոհան Ոսկեբերան, գովել կը բաղձայ զՍուրբն. զինչ քան զայն դիւրագոյն. կը բանայ զԽորենացի և կ'ընդօրինակէ ի գովութենէն Մեսրոպայ. «Ոչ աչառանաւք առ փառաւորս զմարդահաճութիւնն ցուցանէր...։ Եւ էր... անձանձրոյթ յուսուցանելն». Սոկր. 498. (տես ի շարունակութեան Դ. յօդուածիս գլթին 17.) գիտենք որ ողորմելին բաւական չհամարելով զայնչափս, և մեծագոյն գովութեամբ պատուել փափագելով զսուրբ հայրապետն, միւս անգամ զողացած է ի Խորենացւոյ և զՈսկեբերան կոչած «Աղբիւր Եկեղեցւոյ, Աղբիւր ընդհանրական Եկեղեցեաց». Սոկր. 542, 557. (տես ի շարունակութեան Դ յօդուածիս գլթին 21։)—Զօրոյփորեցի աղքատ Գրիգորն յամին 678 զՊատմութիւն վարուց Սրբոյն Սիղբեստրոսի ի յոյն բնագրէն թարգմանել կը ձեռնարկէ, և կը հասնի նոյն քահանայապետին գովութեան դրուագին. կը յիշէ անմիջապէս որ այն դրուագն կայ արդէն ի Պատմութեան Մովսիսի Խորենացւոյ՝ իւիք իւիք փոփոխութեամբք և յաւելուածովք յարմարեալ ի Սուրբն Մեսրոպ [1]). կը բանայ զայն տեղի Պատմութեանն Հայոց, և միով ակամբ նայելով ի Խորենացի, և միւսով ի յոյն բնագիրն, կը թարգմանէ.

[1]) Նշանակութեան արժանի են «բարուքն հանդարտ,... հաւատովն ուղղափառ,... մարմնովն կորովի, հոգւովն առոյգ և խոնարհ, և սրտիւն սուրբ» բառերն, որ են ճիշդ թարգմանութիւնք յունականացն տես Ե՛Թէսին, որթո՛դոքսոս, էրրովմէ՛նոս, տապինո՛փրովն, ա՛դիոս, թէպէտ և տապինո՛փրովն «խոնարհամիտ» կը թարգմանի ճշդութեամբ. «խոնարհ» է տապինո՛ս. տես ի վեր անդր ի համեմատութեան Սեղբեստրոսի Վարուց յոյն բնագրին և Խորենացւոյ Պատմութեան գլթեան 4, 5, 4, 3, 4։ Զեմ կարծեր որ Գեւորգել Նշանին պատմիչն տեղեկութիւն ունեցած ըլլայ յունարէն Վարուց Սեղբեստրոսի. եթէ նա ունէր ա՛յլ իմն հայերէն թարգմանութիւն Վարուց Սեղբեստրոսի, (թերևս զերկասերեալն ի Խորենացւոյ, ինչպէս արդէն ակնարկեցի), հաւաստի է որ գիտէր նաև զգովութիւնն Մեսրոպայ. համեմատէ «տեսլեամբն գեղեցիկ, և մտաւքն ընտրող» ընդ Խորենացւոյն «տեսլեամբ հրեշտակական, մտաւք ծննդական». դարձեալ, «Սա անցուցանէր զամենեքումբք որ յաւուրս նորա էին սուրբք և առաքինիք» ընդ Խորենացւոյն «Գերազանցեալ քան զամենայն՝ որք զայնու ժամանակաւ էին առաքինիք»։

1. «Այնպիսի ապա շնորհս. պարգևեաց նմա Աստուած, որպէս զի... բարեվայելչացեալ քան զբոլոր վիճակաւորսն». Մեծ Սեղբեստրոս, երեսք 698—699։ Զթարգմանութիւն Զօրոյփորեցւոյն հարկ է մանր զննել՝ որպէս զի զԳրիգորին Գրիգորի տանք և զՄովսիսին Մովսիսի։ Սոյն հատուածիս համար դիտողութիւն չունիմ, քանզի ճշդիւ կը միաբանի բնագրին. «Այնչափ շնորհս նմա Աստուած պարգևեաց, մինչև գեր ի վերոյ եղև ժառանգաւորացն դասու»։ Միայն պարտ է գիտել որ ի թարգմանութեան Զօրոյփորեցւոյն՝ ընդ մէջ «որպէս զի» և «բարեվայելչացեալ» բառից՝ կը գտնուի պարբերութիւն մի զոր չունի յոյն բնագիրն հրատարակեալ ի Հ. Բ. Սարգիսեանէ յերես 7, և է այս. «և առ ի քրիստոնէից նմա առաւել և ի հեթանոսաց սիրել։ Երեսնամեայ ահա ամաց էր՝ յորժամ ի Սրբոյն Մեղտիադէ ի սարկաւագութեանն նախաձեռնարկեցաւ պատւի. ամենայնն ապա պատուով ուրախացեալ, և». Հայ թարգմանչին բնագիրն լաւագոյն էր քան զայն զոր մեք այժմ ունիմք, ինչպէս դիտած է և Հ. Մեսրոպ յերես 741, ծանօթութիւն 1, և յերես 794, ծանօթութիւն ա.։ Ուղիղ չէ Տ. Խալաթեանցի բսելն («Հանդէս», 1897, երեսք 338 բ, 339 բ)՝ թէ «բարեվայելչացեալ քան զբոլոր վիճակաւորսն» պակասում է յոյն բնագրում. տեսանք որ կայ ի բնագրին «մինչև գեր ի վերոյ եղև ժառանգաւորացն դասու»։ Նկատմամբ «Վիճակաւորք», այս ինքն Կղեր բառին, ինչպէս յոյնն կ'ըսէ, գիտել կու տամ որ Զօրոյփորեցին կը գործածէ զայն և յերեսն 702, 733, ուր յոյնն կ'ըսէ նոյնպէս Կղեր, և 699—700, ուր յոյնն ունի Կղերիկոսք, Կղերականք, և թէ Զօրոյփորեցին գիտէր զայն յՈղբոց Խորենացւոյ։ «Վիճակաւորք հպարտք»՝ երես 578. իսկ յերես 721 կ'ըսէ Զօրոյփորեցին՝ Կղերիկոսք։ Նաև թարգմանիչն կամ խմբագրիչն Փոքր Սեղբեստրոսի կը գործածէ զՎիճակաւոր յերես 703. «Եւ զվիճակաւորսն այնպէս յարդարէր». բայց աւելի կը սիրէ զբառն Ժառանգաւոր. «Հաստատէր ի տեղին հաւատարիմ ժառանգաւորաւք [1]) եկեղեցւոյն». 696. տես և 699, 700. կ'ըսէ և Կղերիկոսք, 746. և Ուխտ եկեղեցւոյ, 721, 734։

2. «Վասն զի ամբարտաւանութիւն և մարդահաճոյութիւն առ ի նորա վարս տեղի գտանել ոչ ուրեք [2]) կարացին». Մեծ Սեղբ. 699։ Յոյնն կ'ըսէ հպարտութիւն (հիւպերիփանիա) և ամբարտաւանութիւն (ալազոնիա)», և Զօրոյփորեցին պարտէր այսպէս թարգմանել՝ եթէ բնագրին հաւատարմութեամբ հետևէր, ինչպէս հետևած է թարգմանիչն Իմաստութեան գրոց. «Զինչ շահ եղև մեզ հպարտութիւնն (հիւպերիփանիա), և զինչ մեծութիւն ամբարտաւանութեանն (ալազոնիա) իցէ մեզ նպաստաւոր» Ե. 8։ Ինչո՞ւ և ինչպէս «ամբարտաւանութիւն»՝ որ ի յոյն բնագրին Սեղբեստ...

[1]) Մեծ զարմանք է որ Հ. Բարսեղ Սարգիսեան չէ իմացած զսերտ աղերս գովութեանցն Սեղբեստրոսի և Մեսրոպայ։

[1]) Կղեր, Կղերիկոս, Կղերական, ժառանգաւոր բառերու մասին գրած եմ յիմ Կորիւն վարդապետ և Նորին թարգմանութիւնք, Կոր.=Ագաթ. թիւ 56, երեսք 77–78։ Երկասերութիւնս տակաւին ընդ մամլով է ի Տփղիս. շարուած են 17 թերթք. նոյնչափ կամ փոքր ինչ աւելի կը մնայ շարելի։

[2]) Բնագիրն ունի ուդամոս, Ոչ իւիք, Ամենևին ոչ, Nullement, En aucune façon, Pas du tout. «տեղի գտանել ամենևին ոչ կարացին», ըստ Խորենացւոյ. թուի թէ Զօրոյփորեցին ընթերցած է ուդամու. Ոչ ուրեք, Nulle part, En aucun lieu. Տ. Խալաթեանց գիտած չէ զայս («Հանդէս», 1897, 339 ա.)։

գործունէութիւնների մի ամբողջ շարք անցաւ. եւրոպական «ճաշակը» չը փչացաւ աֆրիկեան երկնքի տակ: Առաջ մեղաւոր համարվածին տանում էին մերձակայ անտառը, դնում էին նրա ոտների տակ մի արկղ և հրամայում էին, որ նա ինքը իր ձեռքով թոկը գցէ իր վիզը: Բայց երբ Եւրոպայից կրթված իրաւաբաններ գնացին Աֆրիկա, այդ նահապետական ձևը անբաւարար համարվեց, և սկսեցին կախաղաններ շինել այնպէս, ինչպէս որ հարկաւոր է. առաջ եկան դահիճներ, սպանութեան գործը աւելի «ազնուացրվեց»: Բայց որքան էլ եւրոպական «աւետարանը» ազնուացնում էր սպանութեան հանդէսները՝ սևամորթ նեգրերը, այնու ամենայնիւ, հոգեկան վերածնութիւն չը ստացան սպիտակների քընքշութիւններից. նրանք սովորեցին մի բութ անտարբերութեամբ վերաբերվել դէպի կախաղանը:

«С. Петербург. Вѣдом.» լրագիրը, որից վերցնում ենք այս քաղուածքները՝ ասում է որ Գերմանիայի գաղթականական աջողութիւններով ոգևորված հայրենասէրները պնդում են, թէ գաղթականութիւնները նախ և առաջ հարկաւոր են իբրև լայն ասպարէզ գերմանական ոգու կուլտուրական աշխատութիւնների համար, իբրև մի ազնիւ միջոց քրիստոնէութիւնը տարածելու համար: Բայց այդ առիթով լրագիրը յիշեցնում է այն ահագին աղմուկը, որ մի քանի տարի առաջ բարձրացրին գերմանական գաղթութիւնները Աֆրիկայում: Հարցը հասաւ գերմանական պարլամենտին: Պատգամաւոր Բեբէլ գերմանացիների անգթութիւնները պարզելու համար դիմել էր նիւթական ապացոյցների: Պարլամենտում, սեղանի վրա, նա դարսել էր ամեն տեսակ մտրակների, ճիպոտների, Նեղոսի հրէշաւոր գազանների կաշուց շինած զանազան խարազանների մի ահագին ժողովածու: Տանջանքի այդ գործիքներով էին գերմանացիները կրթում աֆրիկացիներին:

Այդ ժողովածուի մէջ էին, ի միջի այլոց, նաև այն մտրակները, որոնցով կանցլէր Լէյստ ծեծում էր Կամերուն նահանգի կանանց, այն էլ, աւելի զօրեղ տպաւորութիւն գործելու համար՝ նրանց ամուսինների և ազգականների ներկայութեամբ... Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ նիւթական ապացոյցների սեղանի շուրջը ամբողջ ժամանակ խմբվում էին պատգամաւորները. սկզբում նրանք մի քիչ ամօթահար էին երևում, բայց հետզհետէ այնքան ընտելացան, որ սկսեցին միմեանց վրա փորձել աֆրիկեան մտրակների և խարազանների գործողութիւնը և ուրախանում էին իրանց այդ զբաղմունքով:

Խեղճ քաղաքակրթութիւն, խեղճ քրիստոնէութիւն...

*

Յունվարից Պետերբուրգում Վօլֆի յայտնի հրատարակչական ընկերութիւնը սկսեց հրատարակել «Новый Міръ» անունով պատկերազարդ կիսամեայ հանդէսը: Առաջին համարը ցոյց է տալիս, որ նոր հրատարակութիւնը գրական մի առանձին երևոյթ չը պիտի ներկայացնէ. բովանդակութեան կողմից դա մի աննշան բան է, բայց իբրև պատկերազարդ հրատարակութիւն, շատ գեղեցիկ է:

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

Յունվարի 19-ին

Յայտնի է, որ մեր եկեղեցական-ծխական գործերը կարգաւորելու համար հրաւիրվող ծըխականների ընդհանուր ժողովները միշտ ու ամեն տեղ գլուխ են գալիս անասելի դժուարութիւններով: Երէցփոխը կամ գործակալը նշանակում են այս ինչ օրը ժողով և հրաւիրում են ծխականներին. նշանակված ժամին հրաւիրվածներից գալիս են մի-երկու հոգի ու սկսում են զրուցել դէսից-դէնից: Մի քանի ժամ այդպէս սպասելուց յետոյ, տեսնելով, որ այլ ևս ոչ ոք չէ գալիս ժողովի՝ ցրվում են նրանք իրանց տները: Երկրորդ անգամ հրաւիրվում է ժողով, որը ենթարկվում է նոյն վիճակին. ժողովի գալը նահատակութիւն է համարվում: Երրորդ ու չորրորդ անգամներին դահլիճի Տօրիչելեան դատարկութիւնը ստիպում է վերջապէս բաւականանալ ներկայ եղողների չնչին թւով ու մի կերպ լուծել ընթացիկ հարցերը ու յետոյ ժողովի արձանագրութիւնը տնից-տուն, խանութից խանութ պտտեցնել ու ստորագրութիւններ հաւաքել: Ծըխականները այդպիսի կարգի դէմ չեն բողոքում, այլ մինչև անգամ շատ գոհ են մնում, որ իրանց բանից-գործից չեն գցում, արձանագրութիւնը բերում են ուղղակի ստորագրելու. ըստ մեծի մասին ստորագրում են առանց կարդալու ու գլխներից «ուաղ» են անում այդպիսով:

Այդ մի հին ցաւ է, ինչպէս և մեր բոլոր ցաւերից շատերը. XIX դարը անզօր գտնվեց նրանց բուժելու. տեսնենք՝ ինչ կը լինի XX-ը: Արդեօք կը բերէ նա հայի համար աւելի լուսաւոր ու աւելի գաղափարական սկզբունքներ, թէ նա դարձեալ կը շարունակէ փչել իր հին զուռնան, ասելով՝ «Ես գործ չունեմ ընդհանրական շահերի հետ. թող ամբողջ աշխարհը քանդվի, միայն թէ իմ շահերը չը փչանան:» Դրանից բարձր չէդեօվր մարդկային եսասիրութիւնը հազիւ թէ կարողանայ արտադրել: Եսասիրութիւնը ամեն տեղ ու ամեն ազգի մէջ գոյութիւն ունի: Մեր մէջ նա արտայայտվում է նշանաւոր չափերով, և ոչ մի բանում մենք այնքան չենք առաջադիմում, ինչքան եսասիրութեան մէջ:

Նորերս Գանձակի ս. Յովհաննէս մայր եկեղեցու ծխականները հրաւիրված էին ընդհանուր ժողովի եկեղեցական-ծխական ընթացիկ գործերը կարգաւորելու համար. 150 հրաւիրվածներից, չը նայած որ հրաւիրագրերում թւած էին այն հարցերը, որոնցով պէտք է զբաղվէր ժողովը՝ բարեհաճել էին ժողովի գալ միմիայն 50 հոգի. բացակայ էին մինչև անգամ շատերը նրանցից, որոնց յատուկ խնդիրքով Բագրատ վարդապետ Թաւաքալեան հրաւիրել էր այդ ժողովին: Աչքի առաջ ունենալով, որ ոչ մի դէպքում ներկայ եղողներից աւել մարդ չի հաւաքվի, ժողովը որոշեց ճանաչել իրան ընդհանուր ժողով ու ձեռնամուխ եղաւ ընթացիկ հարցերի քննութեան, որոնցից ամենանշանաւորն է նոր մայր եկեղեցի կառուցանելու հարցը: Ժողովը, համաձայն Բագրատ վարդապետի առաջարկութեան, սկզբունքով որոշեց կառուցանել մայր եկեղեցի, պատուիրել նրա յատակագիծն ու այժմեանից հոգալ անհրաժեշտ նիւթական միջոցները:

Աչքի առաջ ունենալով ծխականների ընդհանուր ժողովներ գումարելու անյաղթելի դժուարութիւնները, այն ինչ երէցփոխը միշտ կարիք է զգում ընթացիկ գործերի մասին խորհրդակցել ծխականների հետ, ժողովը, Թաւաքալեան վարդապետի ու երէցփոխի առաջարկութեամբ, ընտրեց ձեռնհաս քաղաքացիներից 25 հոգի լիազօրներ, որոնց հետ կարող է խորհրդակցել թէ երէցփոխը և թէ առաջնորդական փոխանորդը, հրաւիրելով նրանց ժողովի: Հարկ եղած դէպքում, եթէ լիազօրների ժողովը որ և է հարց դուրս գտնի իր լիազօրութեան սահմաններից՝ պարտաւոր է հրաւիրել ծխականների ընդհանուր ժողով այդ հարցը լուծելու համար: Լիազօրները կարող են իրանց միջից կամ դրսի ձեռնհաս անձնաւորութիւններից ընտրել առանձին յանձնաժողովներ որ և է հարց մանրամասնաբար ուսումնասիրելու համար ու իրանց եզրակացութիւնները ներկայացնելու կամ լիազօրների, կամ բոլոր ծխականների ժողովին: Այդ կարգը այն առաւելութիւնն ունի, որ թէ փոխանորդը և թէ երէցփոխը, իւրաքանչիւր անգամ հեշտութեամբ կարող են ժողով գումարել, քանի որ ընտրված անձինքը համեմատաբար աւելի պարտաճանաչ են դէպի հասարակական հարցերը, ու իրանց բոլոր քայլերի համար նախ ստանալ ծխականների ներկայացուցիչների հաւանութիւնը: Յուսով ենք, որ մեր թեմական առաջնորդը կը հաստատի այդ որոշումները, ու այդպիսով Գանձակի եկեղեցական-ծխական գործերի համար կապահովվի ընդ միշտ կանօնաւոր ու արդիւնաւէտ ընթացք, մի բան, որ շատ ցանկալի է բոլոր քաղաքացիների համար:

Նորերս Գանձակում վախճանվեց տեղացի վաճառական Սողոմոն Նալչաջարեանց, որը իր սեփական միջոցներով վերանորոգել է Գանձակի գաւառի Բանանց ու Զօվգառ գիւղերի մէջ գտընվող յայտնի սրբավայր Մածնաբերդը, ուր մի ժամանակ, ըստ աւանդութեան, Բագրատունեաց թագաւորները ունեցել են ուսորդական ամրոց ու բերդ: Հանգուցեալ Նալչաջարեանց այնտեղ կառուցել է մի հոյակապ գեղեցիկ եկեղեցի սպիտակ սրբատաշ քարից: Մածնաբերդից մօտիկ գտնվում են Բագրատունեաց տիրապետութեան այլ բեկորներ—Առիւծաբերդի աւերակները, որոնք աւելի յայտնի են Ղափլան-ղալա անունով:

Ս. Տէր-Աւետիքեանց

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

Քաֆթարլի գիւղ, յունվարի 15-ին

Մեր գիւղը գտնվում է Արագած լերան ստորոտում: Սրանից 30 տարի առաջ, ինչպէս Շիրակի բոլոր գիւղերը, նոյնպէս և մեր գիւղը, զուրկ էր ծառից, բայց շնորհիւ Պօղոս վարդապետ Նահապետեանի, այժմ մեր գիւղում կան հազարաւոր պտղատու և անպտուղ ծառեր: Հայր Նահապետեան, համոզված լինելով, որ Շիրակի կլիման հակառակ չէ ծառերի աճման, նախ ծառեր տնկեց եկեղեցու շուրջը, ապա իր տան մօտ, և բարի օրինակ դառաւ գիւղացիների համար. այժմ ամեն գիւղացի ունի իր մրգատու ծառերը և օրհնում է բարի պատճառ լինողին: 1888 թւին հայր Նահապետեան պաշտօնով տեղափոխվեց Ալէքսանդրօպօլ, ուր և այժմ էլ ծառայում է առաջնորդի պաշտօնով: Նրանից յետոյ մեր գիւղը վերադարձաւ Եւրոպայից հայր Գաբրիէլ Նահապետեան, երիտասարդ հոգևորականը, որ հիմնեց դպրոց մեր գիւղում, բայց 1896 թւին նա էլ պաշտօնով տեղափոխվեց Թիֆլիս: Մեր գիւղը մնաց առանց քահանայի: Այդ միջոցում քահանայ ձեռնադրվեցին ութ անկիրթ և ագէտ մարդիկ. այդ ագէտ քահանաներից մէկը, Յակոբ Տէր-Աբրահամեան անունով, մեր գիւղում պաշտօն գտաւ (դա այն ըմբոստ քահանան է, որի մասին գրված էր «Մշակի» մէջ): Տէր-Աբրահամեան քահանան մի տարի մեր եկեղեցուն ծառայելուց յետոյ, սկսեց պահանջել, որ բացի իր ռոճկից (600 ր.) տան նաև հող (գիւղն ազատ հող չունի), շինեն իր համար տներ, ախոռներ, մարագներ և իր տրամադրութեան տակ դնեն եկեղեցապատկան փողերը: Ի հարկէ, այդ անտեղի պահանջները գիւղացիները մերժեցին, և նա, առանց խղճահարվելու, թողեց իր հոգաբարձութեան յանձնված գիւղը և գնաց իր հօր տունը:

Եւ ահա մի ամբողջ տարի է մեր եկեղեցին

բոսի Վարուց երկրորդ է կարգաւ՝ փոխուեր եղեր է առաջին ի Թարգմանութեան Զօրոյփոբեցւոյն. ինչո՞ւ և ինչպէս «հպարտութիւն»-ն դարձեր է ի «մարդահաճոյութիւն». քանզի Խորենացի գրած է «ամբարտաւանութիւն և մարդահաճութիւն»: Այս առաջին և երկրորդ:

3. «Այլ հեզ և բարիական և բարեխորհուրդ գոլով, և երկնայնոցն զարդարեալ սովորութեամբք զինքն բոլորից ցուցանէր». Մեծ Սեղբ. 699: Զ«լաւական» Խորենացւոյ՝ Զօրոյփոբեցին փոխեր է ի «բարիական». թող այնպէս ըլլայ: Բայց ինչո՞ւ և ինչպէս բնագրին «խոնարհամիտ» (տապինոփրոն)» բառն, և առանց շաղկապի «երկնայնոցն»՝ փոխուեր են «բարեխորհուրդ..., և երկնայնոցն». քանզի Խորենացի այնպէս գրած է: Այս երրորդ:

4. «Վասն զի գոյր տեսլեամբ հրեշտակական, բանիւ տրամապայծառացեալ, գործով սուրբ, մարմնով արտափայլեալ, սարսիւք անճառ». Մեծ Սեղբ. 699: Ցայսմ տեղւոջ Զօրոյփոբեցին չէ համարձակած ճշդութեամբ ընդօրինակել զԽորենացի, և յետ գրելոյ «տեսլեամբ հրեշտակական»՝ խոյս տուեր է ի «մտաւք ծնընդականն»-էն, զի մի՛ գուցէ իւր թարգմանչի անունն փոխուի յընդօրինակչի, հանգոյն Փոքր Սոկրատայ. «մտաց ծննդականութիւն»-ն, որ կայ այլուր ի Խորենացի, օգտակէտ երկիւղ ազդեր է իրեն: Զ«բանիւ պայծառ» Խորենացւոյ՝ փոխեր է «բանիւ տրամապայծառացեալ», որպէս զի ճշգրտիւ համապատասխանէ յունարէն դիալամպովն բառին. ինչպէս որ յերես 3 բնագրին՝ զ'դիալէքսիս—թուի թէ դիափէւքսիս կարդալով—թարգմանած է «տրամախօսուստ» [1]) յերես 693. շնորհակալ ըլլանք Զօրոյփոբեցւոյն՝ որ «տրամապայծառացեալ» և «տրամախօսուստ» իւրահնար գեղեցիկ բառերով ճոխացուցեր է զհայերէն լեզուն: Այսպէս

[1]) «Տրամապայծառացեալ» և «Տրամախօսուստ» գտուած են նաև ի Տ. Խալաթեանցէ, «Հանդէս», 1897, երես 339 ա. բայց թէ «Տրամախօսուստ» ո՛ր յոյն բառի թարգմանութիւնն է՝ չըսեր աւսուցչապետն:

և զ«գործովք ժուժկալ» Խորենացւոյ՝ փոխեր է ըստ բնագրին «գործով սուրբ». կեցցէ, կեցցէ Զօրոյփոբեցին: Բայց ինչո՞ւ և ինչպէս նոյն բնագրին «մարմնով պնդակազմ (էրրոմմէնոս)», կամ «մարմնովն կորովի» ըստ Պատմութեան Գետարգել Նչանին, դարձեր եղեր է «մարմնով արտափայլեալ» ի Թարգմանութեան Զօրոյփոբեցւոյն. ինչո՞ւ և ինչպէս բնագրին «և բարուք առաքինի» գրածն՝ փոխուեր է առանց «և» շաղկապի՝ «սարսիւք անճառ». քանզի Խորենացի գրած է «մարմնով արտափայլեալ, սարասիւք անճառ», որ յօրինակին Զօրոյփոբեցւոյ սխալ գրուած ըլլալով «սարսիւք»՝ տխմարին նոյնութեամբ ընդօրինակեր է «սարսիւք» [1]) Այս չորրորդ և հինգերորդ:

5. «Խորհրդակցութեամբ մեծ, հաւատով ուղիղ, յուսով համբերողական, սիրով անկեղծաւոր». Մեծ Սեղբ. 699: Աստ ևս Զօրոյփոբեցին յետ գրելոյ «սիրով անկեղծաւոր»՝ խոյսեր է ի յաւելուածէ Խորենացւոյն «ուսուցանելով անձանձրոյթ», մինչդեռ Փոքր Սոկրատն հիւրընկալած է զայն յօժարախորժ կամօք. (տես ի վեր անդր, տես և ի շարունակութեան Դ. յօդուածիս զթիւն 17): Բայց ինչո՞ւ բնագրին օրթոդոքսոս բառն թարգմանուած չէ հաւատարմութեամբ «ուղղափառ», ինչպէս կը գտնենք ի Պատմութեան Գետարգել Նչանին, եւ ինչպէս կայ գրեալ ի Բիւզանդ, Դ. Ե. 81 (առաջին տպ. Ս. Ղազարու), Ուղղափառ կամ Ուղղափառութիւն, և Ուղղափառ հաւատ, անդ, 89. կամ Ուղղակարծ, ինչպէս թարգմանեալ է յՈսկեբերանի Մեկնութեանն Եփեսացւոց Թղթոյն, ԺԱ. Ցորդորակ, 795. կամ նոյն իսկ Որթոդոքս, որ կայ յայլեւայլ գրութիւնս Առաջին Աշակերտաց՝ քանզի Խորենացի գրած է «հաւատով ուղիղ»: Այս վեցերորդ:

[1]) Այսպէս սարսիւք գրեալ է և ի Ձեռագրին Սանահնի. տես Ն. Մառ, Ցամանային Ուղեւորութենէ ի Հայս, ռուսերէն բնագիր, երես 92 բ.: Սխալ է և սաստիւք յօրինակին Լամբրոնացւոյ, և ի Վիեննական տպագրին յերես 325: Ուղիղն է սարասիւք ըստ Հրատարակութեանց Ս. Ղազարու և ըստ Ձեռագրին Աբրահամ Երեցու:

6. «Այլ վասն զի զբոլորսն նորա զուղղութիւնս ոչ եմ բաւական ասել, առ ի մասնաւորականսն նորա գործեցելոց դարձուցից զբանս». Մեծ Սեղբ. 699: Բնագիրն կըսէ. «Այլ որովհետև զամենայն զնորա ուղղութիւնս չեմ բաւական թուել (կատալէգին)». ինչո՞ւ և ինչպէս Զօրոյփոբեցին թարգմաներ է «ասել (լէգին)». քանզի Խորենացի գրած է «ոչ բաւական եմ ասել»: Եւ այս եօթներորդ:

Սակաւատող գրուածի մէջ այսպէս եօթն անգամ Խորենացւոյ հետևող Զօրոյփոբեցին՝ ութերորդ անգամ կը հետեւի իւր առաջնորդին, եւ կը գրէ յերես 713. «Յետ բարեբախտագոյն ձեր պատերազմաւ Սարմատացւոցն դարձի»: Ի յունարէն բնագրին Եւսիգնիոսի՝ հրատարակելոյ ի Հ. Բ. Սարգսեանէ՝ չկայ այս. առ Եւսիգնիոսի՝ Հաղինէ է, որ կ'ըսէ յերես 18 Կոստանդիոսի նախարարներուն. «Թագաւորն՝ մինչդեռ էր տրիբուն՝ խաղացեալ պատերազմաւ ի վերայ Սարմատացւոց եւ յաղթեալ նոցա, ի դարձին իւրում հնջեաց ընդ իս, եւ յղացեալ ծնաւ զսա (զԿոստանդիանոս)»: Զօրոյփոբեցին գիտէր, որ Խորենացի գրած է, Գ. ԻԹ. 455. «Յետ բարեբախտագոյն Վաղեսի պատերազմաւ Գթացն յաղթութեամբ դարձի». եւ ըստ այսմ՝ ինքն ևս գրեց «Յետ բարեբախտագոյն ձեր պատերազմաւ Սարմատացւոցն դարձի»: Համարինք թէ Եւսիգնիոսի բնագիրն աղաւաղեալ է, եւ թէ հայ թարգմանն ունէր լաւագոյն օրինակ՝ յորում Կոստանդիոսի նախարարներն են, որ կ'ըսեն Թագաւորին. «Յետ բարեբախտագոյն ձեր պատերազմաւ Սարմատացւոցն դարձի»՝ որով եւ է օրինակաւ՝ Զօրոյփոբեցի աղքատ Գրիգորն կարող չէր այսպիսի ճարտարութեամբ թարգմանել զնախադասութիւնդ, եւ հետեւած է Խորենացւոյ: Թէ ինչո՞ւ կարող չէր՝ պիտի տեսնենք ի մօտոյ:

Իններորդ անգամ կը հետեւի Զօրոյփոբեցին Խորենացւոյ յերես 722, ուր կը գրէ. «Եւ ինքն ապա եղեփանդական բարոտութիւն ըստ բոլորն ընկալեալ մարմնոյ»: Ես չգտայ զայդ ընկալեալ բառդ ի յունարէն բնագրին, ո՛չ ի հրատարակութեանն Սարգսեանի յերես 28, ո՛չ ի հրատարակութեանն Տ. Կարիէրի (Հանդէս, 1892, երես 252 ա). այլ միայն առ Խորենացւոյ, Բ. ձգ. 350. «Ինքն եղեփանդական բարոտութեամբ ըստ բոլոր ընկալեալ մարմնոյն (կամ՝ մարմնոյ, ըստ Ձեռագրին Աբրահամ Երիցու)»:

Ըսեմ թէ կը հետեւի Խորենացւոյ և տասներորդ անգամ յերես 700, երբ կը գրէ. «Ցայնմ ժամանակի Անտոնիոս, եպիսկոպոս Պամփիլիայ, գայր ի Թագաւորեալն Հռովմ»: Յոյն բնագրին չունի թագաւորեալն բառ (Սարգիսեան, երես 9, տող 2) ինչպէս գիտած է և Հ. Մեսրոպ. արդեօք յունական Ձեռագրաց տարբերութեանց պէտք է վերագրել զայս, թէ փոխառութիւն համարել ի Խորենացւոյ. «Եւ ժողովեալ Սուրբ Հարքն ի Թագաւորեալ քաղաքն Բիւզանդիոն». Գ. ԼԳ. 465.—«Զբարեկարգութիւնն զոր ետես (Ներսէս)... ի Թագաւորեալ քաղաքին (Բիւզանդիոն)». Ի. 434.—«Գրէ եւ առ եպիսկոպոս Թագաւորեալ քաղաքին (Բիւզանդիոյ) զայս ինչ». Ծէ. 531. կամ թէ Զօրոյփոբեցին գիտէր ի գրոց Առաջին Թագաւորաց, ԻԷ. 5. «Եւ ընդէ՞ր նստիցի ծառայ քո ի Թագաւորեալ քաղաքի ընդ քեզ». ինչպէս յերես 719 կը գրէ հետեւելով Գործոց Առաքելոց. «Ա՛րք սինկղիտոսիս, պարտ է համարձակութեամբ առաջի ձեր ասել վասն Կոստանդիանոսի կայսեր, զի»՝ համեմատէ. «Ա՛րք եղբարք, պարտ է համարձակութեամբ ասել ձեզ վասն նահապետին Դաւթի, զի». Գործք Առաք. Բ. 29. դժբախտաբար թերի է յունարէն բնագիրն Սարգիսեանի, եւ չկարենք ստուգել ի տեղւոջս զհաւատարմութիւն կամ զանհաւատարմութիւն Զօրոյփոբեցւոյն:

(Կը շարունակվի)

Նորայր Ն. Բիւզանդացի

փակ է. ծնվում են մանուկներ՝ մկրտող չը կայ, մեռնողին հողին յանձնող չը կայ։ հարսանիք է պատահում՝ պսակող չը կայ, մեռել է պատահում՝ թաղող չը կայ. գիւղացիք պէտք է սպասեն, որ մի պատահական քահանայ գայ, կամ գնան ուրիշ գիւղից բերեն։ Այդ քահանայի վարձունքի մասին գիւղացիները գանգատվեցին հայր Պօղոս վարդ. Նահապետեանին. վերջինս հրամանագրեց՝ անյապաղ գնալ գիւղ և ծառայել, մանաւանդ այս տօներին. բայց տգէտ քահանան յամառեց իր ագահութեան մէջ և անարգեց իր իշխանաւորի հրամանը ու այդպիսով 1300 անձինք զուրկ են մնում հոգևոր մխիթարութիւնից։

Հրաւիրում ենք Ախալցխայի հոգևոր կօնսիստօրիայի ուշադրութիւնը այս պաշտօնեայի վրա և խնդրում ենք շուտով մի ուրիշ քահանայ ուղարկել մեր գիւղը ժողովրդի հոգևոր պէտքերը լրացնելու համար։ Հայ-Կաթօլիկ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մարաղա, յունվարի 8-ին

Թոյլ տուէք «Մշակի» միջոցով յայտարարել Ռուսաստանում ապրող սալմաստցի պանդուխտ ազգայիններին, որ Սալմաստի կենտրօնական Գիւղատնտեսական—Արհեստագիտական ուսումնարանի օգտին Սաւրա գիւղացի, այժմ Րօստով քաղաքում բնակվող պ. Դանիէլ Ցոհաննեանց միանուագ նուիրել է տասն հազար րուբլի՝ դըպրոցի շինութեան վրա գործադրելու համար։ Այս գումարից արդէն 2500 րուբլին փոխադրըված է Սալմաստ, իսկ մնացածը պիտի ուղարկվի երեք տարվայ ընթացքում, տարին 2500 րուբլի։ Պ. Ցովհաննէս Սարգսեան նոյն նպատակով նուիրել է մի հազար րուբլի։ Բացի այս պարոններից՝ ուրիշ մի քանի ազգայիններ էլ ցանկութիւն են յայտնել օգնելու յիշեալ գործին, բայց որովհետև պարսից կառավարութիւնը դադարեցրեց ուսումնարանի արդէն սկսված շինութիւնը՝ շատերը չը գիտեն թէ արժէ այսուհետև էլ նպաստել գործին թէ ոչ։ Ուստի ի միամտութիւն պարսկահայերի յայտնում եմ, որ արդէն դիմել եմ Ատրպատականի սրբազան Թեմակալ առաջնորդին, որպէս զի Թէհրանից ստացվի պահանջված գրաւոր թոյլտուութիւնը, քանի որ տեղական իշխանութիւնը, դադարեցնելով ուսումնարանի շինութիւնը, առարկել է, թէ մինչև որ վեհափառ Շահից թոյլտուութիւն չը լինի, իրաւունք չը կայ Պարսկաստանում ոչ եկեղեցի և ոչ էլ ուսումնարան շինելու։ Մեծ յոյս ունեմ, որ շատ շուտով կը ստացվի պահանջված թոյլտուութիւնը և գարնանը կաւարտվի ուսումնարանի թերակատար շինութիւնը։ Թոյլտուութիւնը ստանալուց կը յայտարարեմ սալմաստեցի պանդուխտ հայերին ի գիտութիւն։ Հաւատում եմ, որ սալմաստեցի թէ բնիկ և թէ պանդուխտ հայերը ոչ մի կերպ չեն խնայի իրանց աջակցութիւնը և հաստատ հիմքերի վրա կը դնեն իրանց զաւակների կրթական գործը։

Փոխանորդ առաջնորդի Ատրպատականի՝
Դաղեան Խաչիկ վարդապետ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հրապարակական դասախօսութիւնները, որոնց մասին յայտնել էինք «Մշակի» մէջ, բացվեցին յունվարի 25-ին, երեկոյեան, Թիֆլիսի իգական գիմնազիայի շինութեան մէջ, Վրաստանի էկզարխ Ֆլավիանի ներկայութեամբ։ Կուրսերի հսկող մասնաժողովը անկարող եղաւ բոլոր ցանկացողներին ընդունել դասախօսութիւնների դասընթացի համար՝ տեղի պակասութեան պատճառով։ Մօտ հարիւր յիսուն անձ մնացին չընդունված. իսկ ընդունվածների թիւը մօտ 300 է։

—

Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան յունվարի 26-ին նշանակած նիստը չը կայացաւ գեկուցանողների և ընկերութեան իսկական անդամների ուշանալու պատճառով։ Ուստի ժողովված անդամները և հիւրերը պաշտօնական նիստը վերածեցին գիւղատնտեսական զրոյցի, որ հետաքրքրական էր և վերաբերում էր ընկերութեան դպրոցին, լրագրին, արդիւնքների վաճառահանութեան, ապրանքների տեղափոխութեան։ Ինչպէս երևաց՝ ընկերութեան անդամները գիւղատնտեսական զրոյցների պահանջ ունեն, ուստի ցանկալի է, որ ընկերութեան խորհուրդը վերականգնէր զրոյցները, նշանակելով նրանց շաբաթը կամ երկու շաբաթը մի անգամ։

—

Ցայտնում ենք մեր բաժանորդներին, որ հասցէն փոխելու համար հարկաւոր է ուղարկել 7 հատ 7 կոպէկանոց մարկա։

—

Թիֆլիսի քաղաքային դուման իր վերջին նիստում քննեց այն նոր առաջարկութիւնները, որ վերաբերում էին քաղաքային լոմբարդի տնտեսական մասին, և նկաւ այն եզրակացութեան, որ լոմբարդը չը պէտք է աւելացնի տոկոսը, այլ պահպանի նախկին 10%-ը և իր տնտեսական գրութիւնը բարւոքի ուրիշ միջոցներով։ Ինչպէս յայտնի է՝ լոմբարդի մէջ կարօտութիւն զգացող մարդիկ գրաւ են դնում զանազան իրեր և ստանում փող։ Դուման ցանկացաւ, որ այդ տոկոսը չը բարձրացնվի 10%-ից, թէև ուրիշ քաղաքներ աւելի տոկոս են վերցնում—12, 15 մինչև 18%։

—

Մեզ հաղորդում են, որ գիւղատնտեսների այն ընկերակցութիւնը, որ կազմվել է Գօրու գաւառում, առաջ է տանում իր գործերը շատ աջող։ Ունենալով հիմնադրամ 14,000 րուբլի, նա անցեալ 1898 թւին կատարել է 140,000 րուբլու շրջանառութիւն և ստացել է 3000 րուբլի արդիւնք։ Անդամների թիւը հասել է 153-ի։ Ընկերակցութիւնը ընդունում է անդամներ և ուրիշ գաւառներից։

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսում կազմվում է մի նոր ընկերութիւն, որ պէտք է ոռոգի հի՛նի Անդրկովկասի զանազան մասերում, գերադասելով տափարակները, օրինակ, Մուղանի այն մասը, ուր միանում են Կուր և Արաքս գետերը։ Ընկերութիւնը ցանկութիւն ունի բաց թողնել ակցիաներ քառորդ միլիօն արժողութեամբ։

—

Ռաշտից մեզ գրում են. Պարսից կառավարութիւնը, ի նկատի ունենալով Թէհրանում եղած հացի պակասութիւնը՝ կարգադրել է մեծ քանակութեամբ բրինձ և ալիւր փոխադրել։ Որպէս լսում ենք, ուղարկվելու են 10,000-ի չափ ուղտեր փոխադրութեան համար։

—

Նոյն տեղից հաղորդում են հետևեալը. Յունվար ամսի 8-ին և 9-ին տեղիս ուսուցիչը և ուսուցչուհին մի քանի սիրողների հետ տուեցին յօգուտ երկսեռ դպրոցների ներկայացում, որը բաւական աջող անցաւ և արդիւնքը բաւարար։ Իսկ Ծընունդեան գիշերը «աւետիս» ման եկան յօգուտ դպրոցի։

—

ՔԱՐՎԱՆՍԱՐԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Մեր ուսուցչի ամուսինը, տիկին Ե. Ղազարեան, յանձն առաւ ձեռագործութեան դասերը ձրի աւանդել դպրոց յաճախող աղջկերանց։ Տիկինը շնորհակալութեան արժանի է»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲԵՐԼԻՆԻ ԺՈՂՈՎԸ ՅՕԳՈՒՏ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Բեռլինի լրագիրները հետևեալ մանրամասնութիւններն են հաղորդում՝ Բեռլինում, յօգուտ խաղաղութեան, կայացած ժողովի մասին։

Ժողովը տեղի ունէր «Vier Jahreszeiten» հիւրանոցի ընդարձակ դահլիճում։ Դահլիճը լիքն էր ժողովրդով և մի քանի հարիւր մարդիկ էլ կանգնած էին դռների մօտ։ Պատգամաւոր Մակս Հիրշ, որ նախագահում էր ժողովին, ամենից առաջ ողջունեց Բէրտա Սուտներին, և ապա բացատրեց այն դերը, որ Գերմանիան խաղում էր յօգուտ խաղաղութեան եղած շարժման մէջ։ Այդ շարժման բոլոր շրջաններում այդ դերը, նրա խօսքով, աչքի ընկնող էր։ Առաջին շրջանում շարժման դրօշակակիրներն էին Շիլլէր և Կանտ. նրանց օրինակին հետևեցին շատերը, հարթելով ճանապարհը պրօպագանդայի և պարլամենտական գործունէութեան շրջանի համար։ Այդ շարժմանը մեծ եռանդով մասնակցեց Ռուդօլֆ Վիրխօվ։ Այդտեղ նախագահը կարդաց Վիրխօվի նամակը, որի մէջ նա յիշում է թէ ինքն՝ 1868 թւին առաջարկել է զինաթափութեան նախագիծը, որը մեծ դիմադրութեան հանդիպեց այն ժամանակ և մինչև անգամ ծաղրում էին նրա հեղինակին։

«Գերմանիան, շարունակեց Մակս Հիրշ, ասպարէզ էր բերում խաղաղութեան համար մարտնչողներ, չը նայելով որ գերմանական կայսրութեան հողը այնքան նպաստաւոր չէր այդ բանին։ Այդ կողմից մանաւանդ գեղեցիկ օրինակ էր տալիս Հարաւային Գերմանիան։ 1891 թւին, երբ հռօմէական Կապիտօլիայի պատերում բացվեց խաղաղութեան առաջին կօնգրէսը, ի նպաստ խաղաղութեան պրօպագանդան սկսեց ամեն տեղ և նկատելի կերպով զօրեղանալ։ Բայց համաշխարհական պատմական թիւ պէտք է ընդունել 1898 թւի օգոստոսի 23-ը, Արքայական մանիֆէստի օրը։ Այդ օրից շարժումը նոր ընթացք ստացաւ—գործի ընթացք։ Իսկոյն և եթ խաղաղութեան բոլոր բարեկամները հիացմունքով ողջունեցին այդ մանիֆէստը և յոյս յայտնեցին, որ նրան համակրութեամբ կը վերաբերվի բոլոր ազգերի հասարակական կարծիքը։ Թէ Բեռլինում և թէ Միւնխէնում մեծ համակրութեամբ վերաբերվեցին առաջիկայ կօնգրէսի գաղափարին։ Այժմ այս ժողովն էլ, տիկին Սուտնէրի հետ միասին, պէտք է զօրեղ զարկ տայ ժողովրդական շարժմանը։ (Ջերմ ծափահարութիւններ)։

Ապա յայտնի ժուրնալիստ Շմիդտ—Կաբանիս կարդաց իր «Պատերազմ պատերազմի դէմ» բանաստեղծութիւնը, որ ջերմ ծափահարութիւններով ընդունվեց։

Ապա մի երկար ճառ խօսեց բարօնուհի Սուտնէր. «Տղամարդիկ և կանայք»—այդպէս էր սովորաբար սկսում իր ճառը անմոռանալի Էգիդի։ Ես ևս դիմում եմ միայն այն պարոններին, որոնք իրանց տղամարդիկ են զգում, և այն տիկիններին, որոնք հպարտութեամբ իրանց կանայք են զգում։ Էգիդի, այդ նախկին պրուսական զինուորը, եթէ դեռ կենդանի լինէր, կանգնած կը լինէր այստեղի վրա և, ի հարկէ, ինձանից էլ լաւ կը խօսէր ռուսաց մանիֆէստի մասին»։

Բէրտա Սուտնէր մի ակնարկ գցելով այն ամենի վրա, ինչ որ կատարվում է աշխարհիս երեսին, ասեց թէ ինքն ակամայ այն եզրակացութեան է գալիս, որ այժմեան կուլտուրան շատ պակասութիւններ ունի։ Օտար նուաճված երկիրները, «քաղաքակրթութեան» պատրուակով, մտցնում են ալկօհօլ, օպիում և ամեն տեսակ հիւանդութիւններ։ Ահագին անդունդ է բաժանում տեղացիներին իրանց տիրապետողներից։ Տեղացիները, հարկերի անասելի ծանրութեան տակ, ապստամբվում են։ Այդ պատճառով էլ տիրապետող տարրերը ստիպված են աւելի և աւելի մեծացնել զօրքի թիւը և զօրեղացնել նաւատորմը, իսկ դա ահագին գումարներ է պահանջում, որոնք կարող էին գործադրվել աւելի օգտակար նպատակների համար։

Սուտնէր վերջացրեց իր ճառը այսպէս. «Բոլոր կուլտուրական պետութիւնների մէջ այդ շարժումը համակրութիւն և խրախոյս է գտնում։ Ահա թէ ինչու շուտով կը դադարեն հասարակական կարծիքի պահանջին պատասխանել՝ «այդ անկարելի է»։ Ժողովուրդների պարտքն է հող պատրաստել այդ վճիռների համար, որոնք կընդունվեն նրանց կառավարութիւնների կողմից առաջիկայ կօնգրէսում»։

Ամբողջ հասարակութիւնը տեղերից բարձրացաւ և ողջունեց Սուտնէրին ծափահարութիւններով։

ՄԻ ՊԱՏԿԵՐ Կ. ՊՕԼՍԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԻՑ

Ցունվարի 15-ին, ինչպէս ամեն տարի, սուլթան Համիդ իր պալատից գնաց Թօփ-Գափու-Սարայ անունով հին պալատը, ուր պահվում են Մուհամմէդի վերարկուն («Խիրգէի—Շէրիֆ») և միրուքը։ «С. Петерб. Вѣд.» լրագրի թղթակիցը հետևեալ մանրամասնութիւններն է հաղորդում այդ ուխտագնացութեան մասին։

Արարողութիւնը շարիաթով սահմանված պարտաւորութիւն է, որ ուղղափառների հրամանատարը անպատճառ պիտի կատարէ ռամազան ամսի 15-ին։ Ոչ մի հանգամանք—ոչ մի հիւանդութիւն, ոչ վատ եղանակը—չը պիտի արգելէ սուլթանին կատարել իր պարտքը, և եթէ այդ օրը նա չը գնայ համբուրելու մահմետական սրբութիւնները՝ քաղաքում ապստամբութիւն կը ծագէ։ Հասնելով հին պալատը, ուր երկար տարիներից ի վեր ոչ ոք չէ ապրում և ուր «գեաւուրը» չի համարձակվի ոտք դնել՝ սուլթանը մտնում է այն սենեակը, ուր պահվում են սրբութիւնները. անձամբ բաց է անում ամբողջ տարին փակ մնացած դռների կողպէքը և ներս մտնելով շէյխ-ուլ-իսլամի ու իր անբաժան մինիստր Օսման-փաշայի հետ, կատարում է սովորական նամազը։ Վերջացնելով՝ սուլթանը վերցնում է աւելը և իր ձեռքով սրբում է սենեակը, թափ է տալիս կահ կարասիքի փոշին, կրօնական հեզութեամբ մաքրում է սրբազան վերարկուն և, համբուրելով մարգարէի միրուքը, ընդունում է շնորհաւորութիւններ տօնի առիթով։ Աբդուլ-Համիդի ճանապարհորդութիւնը մայրաքաղաքի մի մասից դէպի միւսը խորհըրդաւոր և հանդիսաւոր տեսք ունէր։ Ոչ ոք չը գիտէր, թէ որ ճանապարհով պիտի գնայ փադիշահը, ուստի Կ. Պօլսում գտնվող 37 հազար զօրքը շար գցած էր այն բոլոր փողոցներով, որոնք Ըլդըզ-Քիօսկից տանում են դէպի Թօփ-Գափու-Սարայ։ Դուրս գալով իր սենեակներից և նստելով կառքի մէջ՝ սուլթանը միայն այդ ժամանակ յայտնեց, թէ ուզում է ծովով գնալ։ Այսպիսով զուր անցան թիւրքաց ոստիկանութեան ջանքերը. զուր էր նա հեռացրել այն բոլոր մարդկանց, որոնք ապրում են Ըլդըզից Թօփ-Գափու տանող փողոցների հիւրանոցներում։

Վերադարձին, երբ սուլթանը Թօփ-Գափուից ուղևորվել էր դէպի նաւամատոյցը, շարքով կանգնած զօրքերի մէջ մի շփոթութիւն տեղի ունեցաւ և պետութիւնների ներկայացուցիչները, որոնք այդտեղից քիչ հեռու էին կանգնած՝ կարծեցին թէ փադիշահի կեանքի դէմ սպանութեան փորձ է եղել։ Բայց դա մի սովորական դէպք էր և ոչ թէ սպանութեան փորձ։ Այն ժամանակ, երբ սուլթանի կառքը մօտենում էր նաւամատոյցին, զօրքերի շարքից դուրս եկաւ թնդանօթաձիգների մի օֆիցէր, որ ձեռքին բռնած էր մի թուղթ և վազեց դէպի կառքը։ Սուլթանի թիկնապահներից մէկը կարողացաւ բռնել նրա ուսից, բայց օֆիցէրը ազատ մնացած ձեռքով բռնեց կառքի առջևից և ձիանիրը կանգնեցրին։ Խառնակութիւն տեղի ունեցաւ։ Սուլթանը, տեսնելով թնդանօթաձիգի համազգեստ հագած ծերունու յամառութիւնը՝ ուզեց իմանալ, թէ ինչ կայ և հրամայեց իր թիկնապահներից մէկին առնել նրա ձեռքից թուղթը։

Դեռ չէր կարողացել խեղճ ծերունին ձեռքը վերցնել կառքից, իսկոյն մօտ վազեց արտիլերիայի մինիստր Զէքի փաշա, որ նրա գլխին հայհոյանքների մի վտակ թափեց։ Լուռ լսելով մինիստրի գոռոցները՝ կապիտանը յուսահատ ձայնով պատասխանեց. «Ձերդ գերազանցութիւն, ես ունեմ երեք կին և տասն և ութ երեխայ, որոնք բացառապէս իմ ռոճիկով են ապրում. նրանք հաց են ուզում, իսկ ես չունեմ։ Ես մոռացել եմ թէ ինչ ձև ունեն փադիշահի փարաները»։

Եւ այսպիսի պետութիւնն է, որ անդադար միլիօններ է ծախսում զէնքեր ձեռք բերելու համար…

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թ է հ ր ա ն, յունվարի 2-ին

Ցունվարի 1-ին, ժամը $11^1/_2$-ին, ռուսաց դեսպանատանը նշանակված էր պաշտօնական ընդունելութիւն Թէհրանում գտնվող ռուսահպատակների։ Պատարագից յետոյ (եկեղեցին գտնվում է դեսպանատան մէջ) պ. դեսպանը իր ստորադրեալներով մտաւ ընդունելութեան սենեակը, որտեղ հաւաքվել էին պարսից ծառայութեան մէջ գտնվող ռուսահպատակ կօզակների գնդի զինուորականները, իրանց ստորադրեալ պարսիկ գեներալներով, ռուսահպատակ հայերը և պարսիկները, որոնք գլխաւորապէս վաճառականական դասակարգին են պատկանում։ Պ. դեսպանը, մօտենալով գեներալներին, իւրաքանչիւրի ձեռքը սեղմեց՝ շնորհաւորելով նրանց նոր տարին։ Ապա պարսիկ և հայ վաճառականներին ընդհանուր բարև տուեց և յոյս յայտնեց, որ ներկայ տարին յաջողակ տարի կը լինի ժողովըրդի համար և այլն։ Դրանից յետոյ վաճառականապետ աղա Սէթը պ. դեսպանին յայտնում էր պարսիկ և հայ վաճառականների ով լինելը, և պ. դեսպանը իւրաքանչիւրին գլխով բարևում էր։

Հայ վաճառականներից պ. դեսպանը բարեհաճեց Եղբ. Թումանեանց առևտրական տան ներկայացուցիչ պ. Ա. Թունեանցին ձեռք տալ. երբ մօտեցաւ ազգային «Հայկազեան» վարժարանների աւագ ուսուցիչ պ. Գ. Պապեանին՝ դեսպանը բարեհաճեց նրա էլ ձեռք տալ և մի քանի հարցեր տուեց. «Քանի աշակերտ և աշակերտուհի ունէք. ի հարկէ, աշակերտներ աւելի շատ են. արդեօք աշակերտուհիներն ուրախութեամբ են յաճախում դպրոցը. մտադիր էի գալու դպրոցի այցելութեան, կաշխատեմ տօներին գալ»։ Պ. Գ. Պապեան, իւրաքանչիւր հարցին պատասխանելով՝ աւելացրեց, որ պ. դեսպանը մեծ շնորհ արած կը լինի՝ յաճախելով դպրոցը։ Ապա պ. դեսպանը զինուորականների հետ մի քիչ խօսեց և յետոյ ընդհանուր բարև տալով հեռացաւ։ Դեսպանատանը ներկայ եղողներին հիւրասիրեցին թէյով։

Աւելորդ չենք համարում յիշատակել, որ պ. դեսպանը այդ կարճ ժամանակամիջոցում կարողացել է իր անձնաւորութիւնը յարգել տալ և արդէն վայելում է բարեկիրթ և քաղաքագէտ մարդու հռչակը։ N.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Daily News» լրագրի Բեռլինի թղթակիցը հաղորդում է, որ բոլոր պետութիւններն արդէն ընդունեցին ռուսաց կառավարութեան հրաւէրը՝ կօնֆէրէնցիային մասնակցելու։ Ամէնքը նոյնպէս այն կարծիքը յայտնեցին՝ թէ հարկաւոր չէ գործը յետաձգել և թէ պէտք է որքան կարելի է շուտ գումարել կօնֆէրէնցիան։

—Պապի հրամանով, կարդինալ Ռամպօլլա, «Daily News» լրագրի Հռօմի թղթակցի խօսքով, բերանացի հաղորդեց Վատիկանի ռուսաց հաւատարմատարին, թէ պապը իր ամբողջ ազդեցութիւնը գործ կը դնէ աշխարհիս բոլոր կաթօլիկների վրա՝ Ցարի վեհ գաղափարին նպաստելու համար։

—Անգլիական լրագիրները հաղորդում են, որ Լօնդօնի եպիսկոպոսը կիրակի, յունվարի 17-ին, ս. Ստեֆանի եկեղեցում քարոզ խօսեց և յիշեց Անգլիայի խաղալիք դերը խաղաղութեան առաջիկայ կօնֆէրէնցիայում։ Ներկայ րոպէն, քարոզչի կարծիքով, առանձին պարտաւորութիւններ է դնում անգլիական ժողովրդի վրա։ Անգլիական ժողովուրդը, ուրիշների նման, խորին կերպով գնահատում է խաղաղութեան բարիքները։ Վերջին սերունդները մինչև անգամ հասկացողութիւն չունեն պատերազմի սարսափների մասին։ Բայց այդ սարսափները կարող են թափվել Անգլիայի գլխին՝ եթէ կանգ չառնի միլիտարիզմի զարգացումը։ Անգլիայի պարտաւորութիւնն է ոչ միայն յայտարարել ի լուր աշխարհի խաղաղութեան բարիքները, այլ և օգնել ուրիշ ազգերին՝ ձեռք բերել այդ բարիքները։ Անգլիայի ձայնը առաջինը պէտք է ասւէ ազգերի եղբայրութեան մասին։

—Կանէյից «Polit. Corresp.» լրագրին հաղորդում են, որ Կրետէի իշխանութիւնները հարկադրված էին աքսորել 120 մահմետականներ՝ նրանց անընդհատ ագիտացիայի համար։ Այս օրերս վերադառնում են Կանդիա էլի 180 քրիստոնեայ ընտանիքներ, որոնք փախան Յունաստան անցեալ տարիները. նրանք կը բնակվեն մահմետականների թողած բնակարաններում։

—Ամերիկական լրագիրները հաղորդում են, որ կարմրամորթ հնդիկները խմբերով գաղթում են Կանզասից, հնդկական Վիչիտ շրջանից, վերցնելով հետը իրանց ամբողջ չարժական կայքը, որի արժողութիւնը հասնում է $2^1/_2$ միլիօն ֆրանկի։ Հնդիկները գնում են Մէքսիկա, ուր նրանք արդէն գնել են հողեր՝ նոր գաղթականութիւն հիմնելու համար։ Գաղթելու պատճառը, նրանց խօսքով, այն է, որ Միացեալ-Նահանգների կառավարութիւնը լաւ է վերաբերվում միայն սպիտակամորթներին. իսկ կարմրամորթները, ինչպէս և նէգրերը՝ ենթակայ են ամէն տեսակ անարդարութեան ամերիկական կառավարութեան կողմից։

—Անգլիական մի խոշոր ընկերութիւն արդէն առաջարկել է երկաթուղիական գծեր անց կացնել բոլոր նշանաւոր քաղաքների մէջ Կրետէի վրա և նաւահանգիստ կառուցանել Կանէյում։ Արքայորդի Գէօրգին դեռ ևս ոչ մի պատասխան չէ տուել և կը յանձնի այդ առաջարկութիւնը կառավարութեան քննութեան՝ երբ նա կազմակերպված կը լինի։

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԱՐԻԶ, 26 յունվարի։ Վճռաբեկ դատարանի քրէական ատեանը վերջացրեց Դրէյֆուսի գործի քննութիւնը։ Dossier կը յանձնվի ընդհանուր-պրօկուրօրին, որը իր եզրակացութիւնները կանէ։ Ապա dossier, պրօկուրօրի եզրակացութիւններով, կը վերադարձնվի քրէական ատեանին, որը կը նշանակի զեկուցանող։

ՄԱԴՐԻԴ, 26 յունվարի։ Թագուհին վաղը կը ստորագրէ մի հրովարտակ, որով վերականգնվում են սահմանադրական երաշխաւորութիւնները և վերացնվում է պաշարման դրութիւնը ամբողջ Սպանիայում։

ԽՐԻՍՏԻԱՆԻԱ, 27 յունվարի։Ստորտինգը ձայների բազմութեամբ նշանակեց 50,000 կրօն՝ Խրիստինիայում գումարվելու խաղաղութեան միջազգային կօնգրէսի համար։

ԼՕՆԴՕՆ, 27 յունվարի։ Պարլամենտը բացվեց գահական ճառով, որի բովանդակութիւնը կատարելապէս համապատասխանում է արդէն հաղորդուած կէտերին։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 27 յունվարի։ Հերալդի տեղեկութիւններին նայելով՝ գեներալ Օտիսին հրամայված է—հաղորդել Ֆիլիպպեան ապստամբներին, որ Սպանօ-ամերիկական հաշտութեան դաշնագիրն հաստատված է. շարունակել պատերազմական գործողութիւնները և ապստամբութիւնը նուաճել։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 27 յունվարի։ Մանիլիայից ստացված հեռագիրները հաղորդում են, որ շաբաթ և կիրակի օրերը տեղի ունեցած կռիւներում ֆիլիպպեցիները կորցրին 2000 սպանված, 3500 վիրաւորված և 5000 գերի։

ԼՕՆԴՕՆ, 27 յունվարի։ Լօրդերի պալատը ընդունեց գահական ճառի ուղերձ-պատասխանը։ Վիճաբանութիւնների ժամանակ, Կիմբէրլէյի հարցապնդումին պատասխանելով՝ մարկիզ Սօլսբիւրի շօշափեց ամենից առաջ Սուդանի կառավարութեան հարցը։ Անգլիան գրաւել է Սուդանը ոչ միայն իբրև Եգիպտոսի նախկին մասը, այլ և նուաճման իրաւունքով։ Գերմանիայի հետ կայացրած համաձայնութիւնը ի նկատի է առել և ուրիշ պետութիւնների շահերը և կնպաստէ խաղաղութեան գործին։ Կրետէի մասին Սօլսբիւրի խօսեց բաւականութեան զգացմունքով։ Արքայորդի Գէօրգին ցոյց է տալիս մեծ ընդունակութիւններ և անաչառութիւն. ուստի ինքը հիմք ունի ենթադրելու, որ արքայորդուն կը յաջողվի հաշտեցնել քրիստոնեաներին մահմետականների հետ։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Յունվարի 26-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ	. 94	ր. — կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ „ „	. 45	„ 85 „
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ „ „	. 37	„ 30 „
Պօլուիմպէրալ . . .	—	„ — „
Մաքսային կուպօններ . .	—	„ — „
Բօրսային դիսկօնտ . . .	6	—$7^1/_2$ %
4% պետական ռէնտա . . .	101	„ — „
$4^1/_2$% ներքին փոխառութեան .	$101^3/_8$	„ — „
4% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	$99^3/_4$	„ — „
$4^1/_2$% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի .	$99^1/_2$	„ — „
Ներքին 5% առաջին փոխառութ. .	291	„ — „
Նոյնը „ երկրորդ — .	273	„ — „
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի.	$225^1/_4$	„ — „
5% պետական երկաթուղ. ռէնտա .	—	„ — „
Պետերբ. քաղ կր. ընկ. օբլ. 5% .	$100^3/_8$	„ — „
Մոսկվայի քաղաք. կր. օբլիգացիաներ.	101	„ — „
Օդէսայի — — .	101	„ — „
Թիֆլիսի — — .	$100^1/_4$	„ — „
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% — .	—	„ — „
Նոյնը — — 5% — .	100	„ — „
Քութայիսի կալ. բանկի. 6% .	101	„ — „
Նոյնը — — 5% .	100	„ — „

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատար.՝ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԺԱՌԱՆԳՆԵՐ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կիրակի, յունվարի 31-ին

Թիֆլիսի Արտիստական ընկերութեան դահլիճում

Յօգուտ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

սիրողների մասնակցութեամբ, լինելու է ներկայացում՝ կօնցերտով։ Խաղալու են

I

ԲԺՇԿԻ ՄՕՏ

Վօդեվիլ մէկ գործողութեամբ, հեղինակութիւն Շչեգլօվի։

II

ՎՈՒՅ ՔԻ ԻՄ ՎԵԶԵՐ

Վօդեվիլ երկու պատկերով, հեղինակութիւն Տէր-Գրիգորեանցի։

Մասնակցում են օր.օր. իշխ. Ս. Արղութեան, Մ. Ղօրղանեան, Տ. Միրիմանեան, Մ. Ալիբէգեան, Ն. Աբխազովեան, պ.պ. Պ. Ալիբէգեան, պ. Փրիդօնեան, Գ. Միրազեան, Ս. Ծուրինեան, Ա. Քալանթարեան, Ի. Դօլուխանեան, Ա. Բունեաթեան։

III

ԿՕՆՑԷՐՏ

Մասնակցութեամբ օր.օր. Անանեանցի, իշխ. Մ. Բեհբութեանցի, Ե. Իզմիրեանցի, Տ. Միրիմանեանցի և պ. Ի. Դօլուխանեանցի։ Կօնցերտից յետոյ լինելու են ՊԱՐԵՐ։

Սկիզբն է 8 ժամին։

Տօմսակները վաղօրօք կարելի է ստանալ Ընկերութեան գրասենեակում (Լօրիս-Մէլիքօվսկեա փողոց, տուն № 13), իսկ ներկայացման օրը՝ Արտիստական ընկերութեան մէջ՝ սկսած երեկոյեան 6 ժամից։ 2—3

Լոյս տեսաւ

ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆՑԻ

ՀԱՆԱՔ ՈՒ ԴԱՆԱԿ

Հրատարակութեան I գրքոյկը։

ԳԻՆՆ Է **30** ԿՈՊ.

Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառներին կամ հեղինակին՝ Тифлисъ, Чавчавадзевская, д. Маркарова № 25 а, իսկ Բագւում.—Խիդէկէլի գրավաճառանոցին։ 1—3

ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Վաճառվում են հետևեալ նոր գրքերը և հրատարակութիւնները.

	Ր.	Կ.
ՏԱՂԱՒԱՐԵԱՆ. Առողջապահութիւն առտնին և ի պետս երկր. վարժարանաց. Կ. Պօլիս 1898 թ. .	2	—
» Մանրէաբանութիւն Կ. Պօլիս 1898 թ.	—	75
» Ծագումն հայ տառից. 1896 թ.	1	—
ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՑ Ն. Մայրենի լեզուի քերականութեան տարերքը ա և բ մասը. Թ. 1898 թ.. .	—	50
ԴՕՔ. Վ. ՊԼԱՏ. Բժշկի նամակները երիտասարդ մօրը. գերմ. փոխ. Տ. Ձիլինգարեան. Ա. 1898 թ. .	—	50
ԱՏՐՊԵՏԵԱՆ. Քոռ եղիկ. վէպ. Շիրակեցիների կեանքից. Թ. 1898 թ. .	—	30
ՍՕԼՕՎԵԱՆ. Կոտրված սիրտ. վէպ Մ. 1898 թ.	—	40
ԼԱՆԳՍՏՕՏ. Մեղուներ. Թ. 1898 թ. .	—	15

(հ.) 4—5

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

Ա Ռ Ա Ւ Օ Տ Ն Ե Ր Ը

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.

Կ. Մ. ՁԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. կանանց հիւանդ.

Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ.

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—$1^1/_4$—$2^1/_4$ ժ. ներքին և միասեռական հ.

Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը

Վ. Մ. ՄԱԽՎԻԼԱՁԷ—5—6 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. Ն. ՇՊԱԿՕՎՍԿԻ—6—7 ժ. նեարդային (ելեկտրաբուժութիւն), վեներական և մորթի հ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—$6^1/_2$—7 ժ.

Տ. Ի. ՐՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն։

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

84—150 Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

Засѣданіе Кавказскаго Юридическаго Общества имѣетъ быть 30 Января 1899 года въ 8 ч. веч., въ помѣщеніи Тифлисскаго Окружнаго Суда.

Предметы совѣщанія:

1) Административные вопросы. 2) Выборы должностныхъ лицъ на 1898/9 годъ. вторичное 3) Рефератъ А. С. Френкеля: Грузинскіе законы по „Сборнику" ц. Вахтанга VI противъ разбоевъ и грабежей 2—3

Շուտով լոյս կը տեսնէ Մոսկվայում

ԳՐԻԳՈՐ ԲԱԼԱՍԵԱՆՑԻ

ԱՌԻԾԱՁԵԻ ՄՀԵՐ

(Ազգային պօէմա)

ԳԻՆՆ Է 25 ԿՈՊԷԿ

Դիմել հեղինակին՝ Շուլաւէր։ Պատրաստվում է նաև տպագրութեան համար Վենետիկում «Սասունցի Դաւիթ» (Դիւցազներգական-չափական բանաստեղծութիւն)։ 2—3

ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

կար ու ձևի դպրոցում ԼՈՒԱՑԱՆՈՑԻ դասընթացը արդէն սկսված է։ Ընդունելութիւնները շարունակվում են։ Գանօվսկայա, № 25։ 2—10

ОТЪ ГОСУДАРСТВЕННАГО БАНКА ОБЪЯВЛЕНІЕ.

Государственный Банкъ доводитъ до всеобщаго свѣдѣнія, что въ исполненіе ВЫСОЧАЙШАГО повелѣнія, послѣдовавшаго 18 Декабря 1898 г. и опубликованнаго въ № 1 Сборника узаконеній и распоряженій Правительства 1899 г., срокомъ для окончательнаго обмѣна Государственнымъ Банкомъ оставшихся въ обращеніи металлическихъ депозитныхъ квитанцій назначено 31 Декабря 1899 г., послѣ котораго непредъявленныя къ оплатѣ квитанціи лишаются платежной силы.

Управляющій Плеске 1—3

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ «Ձեռնարկի առևտրական և գործարանական հաշուապահութեան

ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, երաշխաւորելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել։

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

Ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առևտրական ճիւղերի, հանդերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերոսինի գործարանական հաշուետուութեան։

Բ) Առևտրական թուաբանութիւն։

Գ) Առևտրական նամակագրութիւն։

Դ) Գեղագրութիւն և ամենավատ ձեռքերի ուղղելը։

Պարապմունքներն սկսվելու են 1899 թւի յունվարի 15-ից, ճաշից յետոյ և պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ. իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին գործնական պարապմունքներ։

Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 5 ժամ երեկոյեան, Ս Օ Լ Օ Լ Ա Կ, Սերգիեվսկայա փողոց, տուն Լիսիցեանի, № 20։

Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, Խիդէկէլի գրավաճառանոցում և հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում։ ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կօպէկ։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու։ (ե. հ. չ.) 20—20

Բ Ա Ց Վ Ա Ծ Է Բ Ա Ժ Ա Ն Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Կ Ե Ա Ն Ք

ԳՐԱԿԱՆ-ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՀԱՆԴԻՍԻ

Ա. և Բ. գրքերի համար։

Հանդէսը նուիրված է լինելու ազգային և օտար գրական-հասարակական խնդիրների։ Առանձին ուշադրութիւն է դարձվելու գեղարուեստական գրականութեան, քննադատութեան և սօցիալական հարցերի վրա։

Հանդէսը լոյս է տեսնելու 1899 թւականից սկսած պարբերաբար տարեկան երկու անգամ։ Ամեն մի գիրքը բաղկացած է լինելու ոչ պակաս 25 թերթից։ Բաժանորդագինն է երեք (3) րուբլի։

Հասցէն՝ Нахичевань на/Дону, Минасу Берберьяну.

4—4 Հրատարակիչ՝ Մինաս Բերբերեան

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն և Պօլիս։ Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 3/15 փետրվարի, ԱՆԱՏՕԼԻ շոգենաւը, նաւապետ ԲԻԱՆԿԻ։ Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ։

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով։

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա։ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. Խօջափարուխօվի և Մայսուրաձէ քարվանսարա։ ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլդարեանին, կլինմայա հրապարակ։ ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիօր Հերչենրօդերին։ (ե. հ. չ.) 12—20